

Církevní matriky

Matrika – obecně

Matrika je úřední kniha, do níž byla zapisována jména osob pro účely a požadavky evidence příslušné instituce. Asi nejznámějším typem matrik jsou matriky církevní, o kterých pojednává tento referát.

Církevní matriky

Nejstarší dochovanou matriční knihou, kterou máme dnes na našem území k dispozici, je jáchymovská matrika sňatků z roku 1531.

Vést matriční knihy bylo povinně nařizováno na Tridentském koncilu. Tento koncil započal roku 1545, reagoval na vznik protestantství a položil základ katolické reformace. Jedním z projednávaných bodů bylo i povinné vedení matrik. Ty měly zaznamenávat udělované svátosti, jako byly data křtů, sňatků a posledního pomazání. Koncil byl několikrát přerušován a zasedání probíhala ve více periodách, proto trval až do roku 1563. Na našem území bylo nařízení vést matriky formálně přijato až po zhruba 40 letech od Tridentského koncilu.

Po třicetileté válce jsou matriky na našem území už poměrně dobře zachovalé. Nejstarší matriční knihy byly rozděleny na tři části. Na narození, sňatek a úmrtí. Záznamy do nich byly vpisovány pomocí vět, a ne do předem připravených formulářových sloupců, jak to známe z doby pozdější. Ze začátku nebylo důležité uvádět datum narození, ale datum křtu. Datum narození se objevuje až zhruba s koncem napoleonských válek.

Reformy Josefa II. z let 1781 a 1784 zavedly jednotné vedení matrik. To odstranilo předchozí nesourodost zápisů. Formuláře byly předtištěny a do nich se informace zaznamenávaly. Na každý druh zápisu se musela povinně zřídit jedna kniha. Proto byla matrika narozených, oddaných a zemřelých. Bylo také zaznamenáváno více údajů oproti starším matrikám.

U záznamů v matrikách narozených byly přidány informace o tom, zda je dítě manželské nebo nemanželské a náboženství rodičů. U matrik oddaných se uvádělo navíc číslo popisné bydliště snoubenců, stáří a stav (svobodný, vdovec) ženicha a nevěsty. U zemřelých se do zápisu přidalo také číslo popisné a příčina smrti.

Patent Josefa II. také upravuje i jazykové poměry. Dříve se knihy psaly jak v češtině, tak i v němčině a latině. V 18. století však převládla latina. Po vydání patentu bylo nařizováno, aby se v německých oblastech psalo německy a v českých částech česky. Od poloviny 19. století už bývají zápisy většinou jen v češtině.

Od roku 1784 na Moravě a o deset let později v Čechách, byly pořizovány opisy matrik. Ty mohly velmi dobře posloužit, pokud byl originál ztracen nebo třeba odcizen.

Po roce 1949 bylo vedení matrik vyjmuta z pravomoci církve a agendu zcela převzal stát. Povinnost vést matriky se přenesla na národní výbory a bylo nařizováno, aby se všechny používané matriky soustředily v příslušných matričních obvodech a stará vydání matrik byla ukládána do oblastních archívů. Tento systém u nás přetrval do dnešních dnů.

Církevní matriky jako pramen

Církevní matriky jsou velice důležitým pramenem pro spoustu historických odvětví, zejména pro historickou demografii a genealogii. Dnes jsou matriky velmi žádaným pramenem i pro amatérské badatele, co vytvářejí svůj vlastní rodinný rodokmen. Pro historickou demografii můžeme z matrik získávat informace o úmrtnosti a populačním vývoji. To by bylo bez matrik jen stěží možné. Dále

můžeme také studovat příčiny smrti a zjišťovat, na co se v dané době nebo v daném regionu nejčastěji umíralo. Toto je možné ovšem studovat až po patentu od Josefa II., který zaváděl jednotné vedení matrik.

Podle zákona o matrikách jsou ve státních oblastních archivech veřejnosti přístupné matriky narození po uplynutí 100 let od posledního zápisu a matriky oddaných a zemřelých po uplynutí lhůty 75 let.

Ačkoliv návštěva archivu stále zůstává nezbytným krokem v bádání geneologa, mnohé informace jsou již dostupné také na internetu. V současné době probíhají v českých a moravských archivech projekty digitalizace fondů, které jsou v první řadě zaměřeny na církevní a civilní matriky. Výsledky jsou průběžně publikovány na internetových stránkách jednotlivých archivů, kde si mohou uživatelé volně prohlížet digitální kopie matričních záznamů. Pokud není digitalizována matrika, kterou badatel hledá, musí se sám vypravit do oblastního archivu. Digitalizace matrik započala už v roce 2007. Protože se jedná o obrovské množství záznamů, digitalizace stále ještě není dokončena.

Problémem při studiu matrik může být fakt, že se zde setkáváme se zápisy v latinském a německém jazyce. Další obtíže mohou být spojeny také se zápisy, které jsou vedeny starým rukopisným písmem, nejčastěji německou novogotickou kurzívou, tzv. kurentem.

Internetové odkazy na digitalizované matriky

Pro tento příklad jsem vybral odkazy na Archiv hlavního města Prahy a Moravský zemský archiv. Do digitalizace matrik se zapojily i oblastní archivy jako například v Třeboni, Litoměřicích atd. Podrobnější ukázky digitalizovaných fondů jsou k prohlédnutí v prezentaci.

<http://www.ahmp.cz/index.html?mid=75> – Archiv hlavního města Prahy

http://actapublica.eu/matriky/brno/?akce=Hledat&puvodce_typ=1&h_puvodce_archtyp=brno&submit=Zobrazit – Moravský zemský archiv

Židovské a evangelické matriky

Zavedení matrik, které by evidovaly židovské obyvatelstvo, se podařilo uvést v platnost až za vlády Josefa II. Snahy o zavedení matrik pro židy však probíhaly již od 30. let 18. století. V roce 1784 byl vydán patent o vedení matrik křesťanského a židovského obyvatelstva. Jedná se o stejný patent, o jakém píše v textu výše. Jeden z paragrafů v patentu pak ukládal židovským matrikářům vést stejné druhy matrik, jako museli vést katoličtí faráři, ale připouštěl úpravu rubrik, jak to vyžadovala židovská víra. Vedením matriky byl pověřen rabín, u osaměle žijících židovských rodin měl provádět matriční zápis rabín z nejbližší položené židovské obce.

Po vydání tolerančního patentu Josefem II. z roku 1781 se zavedly matriky pro křesťany, kteří nevyznávali katolickou víru. Dlouhou dobu měly tyto zápisy jenom soukromý charakter a oficiální zápisy vedli katoličtí faráři ve svých matrikách. Tento stav trval až do roku 1848. V tomto roce získaly evangelické matriky právo veřejných listin.

Použitá literatura a odkazy

Dokoupil, Lumír - Stibor, Jiří: Církevní a státní matriky. In: Myška, Milan- Zářický, Aleš a kol.: Prameny k hospodářským a sociálním dějinám novověku I. Ostrava 2008, s. 20-39.

Hlaváček, Ivan – Kašpar, Jaroslav – Nový, Rostislav: Vademecum pomocných věd historických. Praha 1994.

<https://app.box.com/s/d5jsm4al26ruu2yvt8ez>